

skrekkvelde i Sovjet fikk vi høre først etter Stalins død, og da var det fortsatt ubehagelig stille omkring deportasjonen av hundretusener av våre naboer balterne. Det sanne ansikt ved Kinas «kulturrevolusjon» fikk vi først se mange år senere.

Vi ble tatt på sengen av John Barrons detaljerte bok om million-myrderiene i Kambodsja, og det tok flere år før innholdet ble interessant for mediene.

Hermed er det ikke sagt at Ahlmarks kritikk mot Palme var uberettiget. Palme burde være en person som raget høyt nok til å skue over medieverden.

Men hva har så dette med Skartveits kronikk å gjøre? Han dveller alvorlig ved risikoen for en ny nazi-epoke – uten at han nevner noen tilsvarende frykt for kommunismen. Dermed er det ikke sagt at han er påvirket av medietrykket nevnt ovenfor, ei heller at leseren skal tolke hans verdivalg. Snarere anser han vel at Ulateig-boken ikke krever at kommunismen blir nevnt. Det får leseren tenke over.

Men sikkert er det at langvarig, alvorlig mediepåvirkning er et tema i Ulateig-saken. I og med landssvikoppjøret ble en slags hellig, enkel trosbekjennelse lansert. Alle motstandsfolk er helter. Alle NS-folk er forrædere, noen er torturister, angivere og mordere. Tyskertøser, ja de er tyskertøser, kom ikke her og snakk om kjærlighet.

Dette «tro- og meningslokk», effektivt støttet av massemediene, har vært tungt over folk i 50 år. Når nå Ulateig våger å løfte på lokket, må man regne med at han har ærlige hensikter. Han bør derfor dypt beklage uforsiktighet som har ført til feilaktige beskyldninger, men hans bok bør også føre til full granskning, med offentlig rapport om lovlige og ulovlige likvidasjoner fra den ene eller andre side, med full informasjon om det rettsapparat som avsa de lovlige dødsdommer.

Skartveits bekymring for ny-nazismen burde medføre en utfordring til samfunnsforskerne. Hva er bakgrunnen for vår ny-nazisme? Er vi offer for internasjonale krefter, eller finnes det en tydelig forbindelse med landssvikoppjøret og «tro- og meningslokket»? For den som er gammel nok til å ha opplevd slutten på 30-årene i voksen alder, er den sistnevnte mulighet høyst aktuell, av følgende grunner:

De aller fleste førkrigs-NS-medlemmer var respektable mennesker, først og fremst forsvarsvenner, med en høy

prosent deltagelse i forsvarskampene i april (hvilket bør fremgå av landssvikoppjøret).

De fleste reagerte negativt på Quislings plutselige forsøk på maktovertagelse, men i og med administrasjonsrådet ble de overbevist om at det ikke kunne være ulovlig om Quisling atter kom inn i bildet. Dette medførte at de beholdt sitt medlemskap i NS, eller gjenopprettet det. De aller fleste forble passive medlemmer, som så for seg et fremtidig oppgjør med følgende resultat:

De som bar ansvaret for at landet ble okkupert, nemlig regjeringens medlemmer, skulle stilles for riksrett.

● De tusenvis som gikk i tyskernes tjeneste for å tjene gode penger ved å bygge festninger, flyplasser eller brakker, måtte finne seg i straff.

● De som hadde sviktet fra og med 9. april ved at de ikke gjorde forsøk på å nå sin mobiliseringsplass, måtte få en offentlig reprimande.

● De som – i uniform – deserterte fra sine poster, måtte regne med strenge straffer.

Men slik gikk det ikke. Ingen av dem ble straffet da landssvikoppjøret kom. Derimot ble alle som bar NS-merket straffet, også de passive, som det her er tale om. De burde ha visst at Hitler utryddet jøder, og at det bak kulissene fantes angivere og torturister. Det fantes også byråkrater og politikere hvis virksomhet man ikke alltid kunne lese om i lokalavisen.

Merkebærerne fant seg i sin skjebne, selv om det innebar fengselsstraff eller konfiskasjon av formuesandel. Men det var først gradvis de begynte å fatte den *virkelige* straffen, den evige for dømmelsen under «tro- og meningslokket». De fikk etterhvert lov til å fungere i det praktiske liv, men måtte lære seg at de fortsatt var uverdige. Deres liv ble preget av en tærende bitterhet – en moralsk undertrykkelse.

Nå er de fleste døde, med «oppna sår», men det finnes barn og barnebarn som har fått være med på å bære byrden.

Undertrykte folkegrupper utvikler oftest – før eller senere – en motreaksjon, og når denne først kommer, er det oftest de helt unge som går foran, uredde og utfordrende. I slike situasjoner bør ikke makthaverne tro at de kan løse problemet bare med fortsatt undertrykkelse.

Likvidasjoner

Historie-^{Ap} skrivning og «Öppna sår»^{2/2-97}

Av Vidar Risberg, Elverum

I Andreas Skartveits kronikk (Aftenposten 10.2.) diskuteres dagens historieskriving på bakgrunn av Egil Ulateigs siste bok. I samme avis omtaler Elisabeth Holte Per Ahlmarks nye bok «Öppna sår». De to artiklene har i virkeligheten en likeartet bakgrunn, nemlig: vedvarende alvorlig påvirkning av folkemeningen via massemediene.

Ahlmark kritiserer Palme for å «legge seg flat» for diverse kommunistregimer. Kina, Sovjet, Pol Pots Kambodsja og Castros Cuba. Men sannheten er at de fleste massemedier hadde – uavhengig av Palme – bidratt effektivt til å legge et lokk over faktisk informasjon og dermed drive en påvirkning som grenser til undertrykkelse av folkemeningen når det gjaldt disse land.

I slutten av 30-årene fikk vi riktignok høre om «Moskva-prosessene», med dødsdom for noen offiserer, men den fulle sannhet om trettiårenes, krigsårenes og de første etterkrigsårenes